

LIBER TERTIUS

DE IUDICIIS ECCLESIASTICIS.

TITULUS I.

Tractationis indeles et partitio.

530. Quae hactenus diximus in nostris Institutionibus, ad exercitium pertinent potestatis *legiferae*, quam Christus dedit Ecclesiae. Potestas enim legifera cuilibet societati perfectae competit, eaque in hoc est, ut societas *obligatorio modo* ea media proponat quae ad plenam assecutionem finis societati praestituti ordinantur. Ea autem media tum *personis*, tum *rebus* contineri animadvertisimus. Hinc in primo, et secundo Institutionum libris de personis et rebus ecclesiasticis disseruimus, ac *pro nostra disciplinae ratione* quae elementorum *Iuris* est, leges potissimas ab Ecclesia statutas circa illorum mediorum usum expendimus.

531. At vero potestatis in societate perfecta altera est *functio* quae *potestas iudicaria* appellatur, eiusque est de ipsa mediorum applicatione *authentice* definire, utrum recte facta fuerit, nec ne. Id autem in controversiam vocari dupli omnino modo potest; vel quatenus dubitatur *de vero legis sensu*, vel quatenus dubium movetur *de conformitate vel difformitate alicuius actus compare ad legem*. Haec authentica definitio fit per *iudicium*, et leges quae ab Ecclesia statuuntur ad ipsum spectantes, exercitium constituant potestatis *iudicariae ecclesiasticae*.

532. Hinc apparet nexus huius tertii Institutionum libri
a) cum *iure publico*: exhibet enim evolutionem potestatis *iudicariae*, quae Ecclesiae competit, et ad illud refertur tamquam *actus ad potentiam*:

b) cum *iure privato*: compleat enim statutam initio partitionem iuris privati, de personis, de rebus, de iudiciis; et ad illud refertur tamquam *pars ad totum*.

533. Statuta hoc pacto tractationis indole, ut intelligatur quo innitatur fundamento ea libri huius partitio, quam aptiorem prae ceteris, adeoque adhibendam censemus; animadvertisimus, leges quae ad exercitium potestatis iudicariae spectant dupli classe contineri. Sunt enim

a) leges quae *iudicium quodlibet ecclesiasticum* moderantur, sive eidem cum quocumque iudicio communes sint, quatenus *iudicium* est, sive eidem peculiari modo convenient, quatenus *ecclesiasticum* audit. Hae proinde leges generales sunt, et quaecumque sit materia, modo apta ut de ea iudicio ecclesiastico decernatur, aequa locum habent.

b) Sunt vero deinde leges quae ipsam diversam materiam, de qua disceptatur, respiciunt; unde variae exsurgunt *causarum ecclesiasticarum* classes, et pro singulis peculiares leges, uti et determinata materia, habentur. Hae vero leges *particulares* appellari merito possunt.

534. Hinc apte omnino liber hic ultimus Institutionum qui de iudiciis inscribitur, in duas partes tribuitur. Prior est *generalis*, et disserit de iudicii ecclesiastici elementis, eiusque oeconomia, seu de *legibus generalibus iudicii ecclesiastici*. Altera est *specialis*, et de *causis ecclesiasticis* inscribitur.

PARS PRIOR

DE LEGIBUS GENERALIBUS IUDICII ECCLESIASTICI.

TITULUS II.

De iudiciis universim spectatis.

535. Quemadmodum in aliis libris, ita et in hoc postremo de ecclesiasticis iudiciis, priusquam de singulis eorum partibus disseratur, generalis eorum conspectus est exhibendus. Id etiam in libris decretalium obtinet; nam secundus liber, qui de processu iudicario inscribi potest, primum titulum habet *de iudiciis*.

536. Iudicium prout hic sumitur est: *Legitima causae, inter actorem et reum controversae, per iudicem facta discussio et definitio*. Aliae definitiones, ad rei substantiam quod attinet, in hanc conveniunt. Iam vero

a) hinc appareat in iudiciis ecclesiasticis, de quibus nobis in praesens sermo est, duo esse spectanda:

aa) *elementa quibus constant*,

bb) horum elementorum actus seu *iudicii oeconomia*.

b) Porro iudicium ecclesiasticum duas ideas praefert: *generis*, qua iudicium est; *differentiae*, qua est ecclesiasticum,

c) hinc elementa exsurgunt duplicis generis, *communia* et *peculiaria*.

d) Elementa communia quae proinde cuilibet iudicio competunt, saltem generice, sunt

aa) *personae* quarum aliae sunt *principales*, aliae *secundariae*. Principales sunt *iudex, actor et reus*. Hae autem vel *explicite*, vel *aequipollenter*, ex ipsa iudicii essentia requiruntur. Dicitur *aequipollenter*, quia actor quandoque suppletur vel ipsa lege, vel fama criminis.

Secundariae vero personae hae sunt quae his principa-